

Cu privire la cuvântul *baftă*, după ce amintește că Tiktin îi dă o etimologie croată, iar DA îl consideră de origine turcă (tc. *baht*), adaugă: „Dar în românește cred că mai degrabă l-au încetățenit țigani, cari în trecerea lor l-au împrumutat de la turci. Astfel, *baht* pe țigănește înseamnă „noroc”, *băhtalò* „norocos”, *băhtali* „norocoasă”¹⁴. Considerăm că observația făcută este întrutotul întemeiată.

În publicația „Suflet oltenesc”, revistă de culegeri și cercetări folclorice a *Tovărășiei Folcloriștilor Olteni*, pe care C. S. Nicolăescu-Plopșor a condus-o efectiv, chiar dacă fusese stabilit culegător Teodor Bălășel, nu numai că și-a tipărit drept culegerile proprii, dar a și redactat, la toate numerele apărute, rubrica „Însemnări”. În cadrul acesteia, pe lângă multe alte observații și aprecieri cu privire la folclor, inserează și scurte note de limbă, în special probleme de lexic dialectal, toponimie, uneori chiar observații de natură fonetică. Astfel, referindu-se la glosarul de la lucrarea lui I. A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului* (București, 1907), afirmă că aici sînt „cîteva cuvinte a căror rostire și înțeles sînt tocmai ca cele din Oltenia (ciurdă, cura, curastă, făcătură, ierugă, prețin, sucnă, urdina)”¹⁵. În alt număr al revistei¹⁶ se ocupă de cuvintele *a căpui*, *fiastru* și *stăuină*, discutate deja de unii lingviști în note lexicale publicate în periodice ca „Dacoromania” sau în dicționare. Reia discuția spre a aduce atestări necunoscute de aceștia din documente și face chiar precizări cu privire la etimologie. De exemplu, pentru *a căpui*, nu este de acord cu Sextil Pușcariu, care, în „DR II”, p. 595, îl consideră de origine maghiară (< magh. *kapni*), ci, adăugînd contextul dintr-un document din anul 1694, în care l-a găsit atestat, menționînd și faptul că Tiktin nu l-a cunoscut decît dintr-un document bucureștean din anul 1815, precizează că înțelesul cuvîntului este același cu al verbului *a căpătui*, fiind un derivat de la *cap* și nu provenit din maghiarul *kapni*. Considerăm că, cel puțin pentru *a căpui* din textul documentului — „și i-au venit vremea de a să căpui la casa ei” — observația e justă, mai ales că în limba veche verbele derivate de la substantive cu ajutorul sufixului *-ui* sînt frecvente (cf. *a clăcui* de la *clacă*, *a păciui* de la *pace* etc., atestate și în cronică lui Dionisie Eclisiarhul la începutul secolului al XIX-lea).

După cum se poate observa, pe unele cuvinte le prelua din studiile unor lingviști, cu care se vede că era în permanență la curent. Adăuga un sens necunoscut, o variantă fonetică, o nouă atestare sau o explicație privind răspîndirea sau originea termenului respectiv. Așa a procedat în cazul unor cuvinte ca *băibărac*, *cîrcală* și *a cîrcăli*, *a hidi*, *a nadoli*, *oreșiță*, *părîngă*, *smultură*, *sucnă* și altele. Alte cuvinte rare sînt culese din creațiile populare. Astfel, unul din sensurile termenului *gros* (buștean, copac tăiat) este dedus din versurile unei zicale populare:

„Pînă a trece moșu *grosu*,
Trecură caprele *dosu*”.

¹⁴ Vezi „Arhivele Olteniei” IV, 1925, nr. 17, p. 70.

¹⁵ Vezi „Suflet oltenesc”, Plenița-Dolj, I, 1927, nr. 1, p. 30.

¹⁶ Suflet oltenesc”, Plenița-Dolj, I, 1927, nr. 3, p. 103—104.

Preconizînd constituirea unui „*Mare cuvîntar oltenesc*”¹⁷ — un fel de dicționar folcloristic — în primul rînd din nevoia de orînduire alfabetică și tematică a producțiilor folclorice culese, C. S. Nicolăescu-Plopșor se gîndea, fără îndoială, și la un *cuvîntar dialectal oltenesc*, avînd în vedere, conform metodei, „*cuvinte și lucruri*” de care am amintit mai sus, atît obiceiurile, fenomenele folclorice, unele obiecte care fac parte din cultura materială populară, cît și cuvintele prin care sînt exprimate acestea, uneori chiar termeni geografici sau toponime legate de legende sau credințe populare locale.

Indicațiile pe care le dă privitor la alcătuirea unui astfel de dicționar folcloristic ne relevă chiar de atunci, la 27 de ani, nu numai un foarte bun folclorist, dar și un priceput lexicograf. „În felul acesta — afirmă în articolul redacțional din nr. 4 al revistei — am putea să avem oricînd folklorul rînduit. Vom căuta ca în dicționar cuvîntul care ne trebuie și vom găsi la acest cuvînt tot ce am aflat noi din punct de vedere folkloristic”.

Apoi, mai departe, adaugă: „Pentru lămurirea fiecărui cuvînt ne vom sluji de schițe, desenuri, fotografii, dîndu-se toată însemnătatea răspîndirii geografice a cuvintelor, obiceiurilor ș.a.m.d. În felul acesta, treptat, treptat, s-ar ajunge la un mare cuvîntar oltenesc, în care să găsim tot ceea ce este privitor la folklorul oltenesc”. Acest deziderat nu a putut fi realizat atunci nici din punctul de vedere folcloric, nici din cel lingvistic. Ideea unui astfel de „cuvîntar” l-a urmărit însă tot timpul și cînd a ajuns, în anul 1966, în fruntea Centrului de istorie, filologie și etnografie din Craiova al Academiei R.S. România, cum s-a numit această instituție pînă în anul 1970, a încercat s-o pună în aplicare. A inițiat astfel chiar din acel an constituirea în cadrul Centrului, cu ajutorul colectivului de cercetători de la sectorul de lingvistică, a unui fișier lexical oltenesc, prin înregistrarea pe fișe a tuturor cuvintelor oltenesti publicate în diverse glosare regionale, fie separat, fie în reviste, la care se adăugau cele culese direct de pe teren de către cercetătorii filologi, antrenînd în această acțiune chiar și pe unii dintre cercetătorii altor sectoare. Se gîndea deci la acel „mare cuvîntar oltenesc”, care urma să se transforme cîndva într-un dicționar-tezaur al graiurilor oltenesti.

În afară de contribuțiile proprii aduse la culegerea și studierea materialului de limbă din Oltenia, C. S. Nicolăescu-Plopșor s-a dovedit un foarte bun îndrumător al tinerilor cercetători lingviști în privința abordării și realizării unor studii valoroase, de multe ori sugestiile sale devenind preocupări statornice ale colaboratorilor săi. Urmărind activitatea acestora, a accentuat totdeauna necesitatea corelării faptelor de limbă cu cele etnografice, folclorice sau istorice, fiind astfel un promotor al cercetărilor complexe, multi și interdisciplinare. Această orientare a sa a fost hotărîtoare și în stabilirea structurii Centrului nostru, oglindită dealtfel și în denumirea lui inițială.

¹⁷ Vezi „Suflet oltenesc”, Plenița-Dolj, I, 1927, nr. 4, p. 1—2.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, FOLCLORIST

AURELIAN I. POPESCU

A încerca să conturezi în cîteva pagini aria numeroaselor sale preocupări, este practic, imposibil nu numai din punctul de vedere al orizontului larg sub care se înscriu cîteva sute de studii de mare competență științifică, alături de numeroase broșuri și volume, dar și datorită difi-

cultății de a formula păreri competente asupra diverselor sale domenii de activitate.

Vom căuta să arătăm doar că prof. Plopșor a fost nu numai un mare arheolog, istoric, animator al vieții culturale oltene, fondator de instituții etc. ci și un mare folclorist.

Legătura sa cu „sufletul oltenesc” cum îi plăcea să spună, nu a fost întâmplătoare. Ea avea rădăcini adânci, puternic înfipite în bogata și trainică tradiție populară din Oltenia, pe linia strămoșilor săi. După mamă, nepotul lui Dincă Schileru din Gorj, coborât la Bilteni pe Jiu de la Schela-Vulcan de unde și numele de Schileru, om vestit în Oltenia sfârșitului de veac al XIX-lea pentru agerimea spiritului său, intrat în cîntece și în legende, dar mai cu seamă rămas în tradiție pentru celebrul costum așa-zis „schileresc”. După tată, fiul lui Stan Nicolăescu din Ploșor-Dolj, sat cu oameni mai potoliți decît cei din Gorjul mamei sale, gata la petreceri să schimbe un cîntec mai de inimă cu unul bătrînesc despre întâmplări și oameni de altădată. C. S. Nicolăescu-Ploșor a întruchipat astfel în persoana sa, neastîmpărul strămoșilor săi de pe Jiu, dar și dîrzenia și perseverența celor de pe valea Desnățuiului din cîmpia Doljului. Așa se explică marea sa pasiune pentru tot ce a însemnat „pămînt și suflet oltenesc”, în primul rînd.

Încă de la vîrsta de 15 ani, ca elev, a fost unul dintre permanenții și devotații colaboratori ai actualului muzeu al Olteniei, al cărui director avea să ajungă mai tîrziu. Dar tot de pe atunci, din vremea cînd era elev al vestitului Colegiu craiovean, încep și preocupările sale pentru folclor. Știînd să se apropie de locuitorii satului său natal cu o dibăcie rar întîlnită la un mare cărturar, și aceasta pentru că era un bun cunoscător al acestor oameni, tînărul Ploșor a aflat și a învățat nenumărate povești, cîntece, znoave, strigături, jocuri de cuvinte. De la săteni ca Ciuciulele din Ploșor, elevul și apoi studentul Nicolăescu-Ploșor a aflat lucruri pe care școala nu avea cum să i le comunice. Astfel, personalitatea lui științifică s-a conturat și desăvîrșit pe aceste două solide temelii : școala la toate nivelele sale și tradiția populară cu imensa ei cultură spirituală. De aceea cine nu-l cunoștea bine pe profesorul Ploșor era surprins de felul în care savantul arheolog își susținea părerile folosind deseori cele mai populare expresii cu scopul de a se face cît mai înțeles. Tot pe această solidă bază culturală s-a ridicat și creatorul a numeroase scrieri literare, amintindu-ne pe această linie de moldoveanul Ion Creangă. Pentru că ori cît de neîncrezători ar putea fi unii, trebuie recunoscut că scrierea sa despre *Tivisoc și Tivismoc* „nenăscuți copii ai lui Păcală”, rămîne o lucrare cu caracter de capodoperă a genului în ce privește folosirea snoavelor populare pentru a scoate în prim plan o mare înțelepciune populară. Prin delicata atmosferă de basm pe care o degajă în *Iovan Iorgovan* și prin agerile imagini deosebit de realiste în absurdul lor din *Tivisoc și Tivismoc*, sau prin spirituala poveste *Cotoșman împărat*, Ploșor își dovedește marea capacitate de creator inspirat dintr-un folclor devenit trăire, parte componentă a propriei sale personalități.

Se pune însă întrebarea : C. S. Nicolăescu-Ploșor s-a apropiat de creația populară numai pentru că era un devotat admirator al vieții satului nostru și pentru nevoile sale de creație ? Fără îndoială, nu.

Pentru a înțelege concepțiile sale despre folclor, trebuie avut în vedere întregul său orizont științific și cultural, cu alte cuvinte, folcloristul Ploșor trebuie pus în relație directă cu paleoliticianul, arheologul, numismatul, muzeograful, arhivistul, istoricul medievist și modern, cu etnograful și geograful, cu creatorul de literatură și — mai ales — cu inflăcăratul oltean Ploșor. Înțelegînd interdependența dintre aceste vaste domenii ale științei se poate descifra mobilul preocupărilor sale de folclor. Nu este de mirare că într-un caiet de însemnări ale profesorului poți întîlni formulate păreri despre ultimele teorii în legătură cu paleoliticul în lume, ca pe paginile următoare să găsești notate o glumă cu oltenii, un cîntec popular, transcrierea unui documet istoric sau desenat un tivig. Pe un plan superior, toate aceste preocupări, aparent dispartate, se întîlnesc, se sprijină în conturarea unui mare învățat, cu largi orizonturi științifice.

După părerea istoricului Ploșor, folclorul este un document istoric, dacă nu întotdeauna cu putere de exac-

titate faptică, cel puțin ca viață spirituală. Așa se explică de ce într-o vreme în care ecurile răscoalei din 1907 nu se stinseseră încă din bocetele femeilor rămase văduve, ale fiicelor și mamelor celor uciși, tînărul în vîrstă de 23 ani, Ploșor, fiind încă student, publica despre amintita răscoală, în propria-i revistă „Oltenia”, din 1923, *Cîntecele lui Radu de la Giubega*, interzise la vremea aceea de către oficialitate datorită caracterului lor incendiar. Textul, prin adevărurile pe care le conținea cît și prin caracterul lor de frescă socială cu putere de document, avea să reamintească unor foști înăbușitori ai răscoalei fapte, locuri și întâmplări deosebit de supărătoare. Și fiindcă este vorba de Radu de la Giubega, trebuie adăugat și precizat că faima de azi a poetului analfabet din Giubega, mort în 1918, o datorăm numai lui Ploșor care, publicîndu-i atunci versurile, le-a salvat de la uitare definitivă. Tot în acest fel trebuie înțeleasă marea sa pasiune pentru culegerea și publicarea cîntecelor bătrînești din Oltenia. Această specie folclorică deosebit de valoroasă i-a atras atenția și ca istoric, dar și ca subtil cunoscător al valorii lor artistice. Pentru valoarea de documente, Ploșor le va trece printre izvoarele folosite la realizarea unei *Monografii a județului Dolj*, notînd totodată și identificări între fapte reale, adevărate, și textul unor cîntece epice cum a fost cazul haiducului Muscu din Oprișor. Rod al acestor preocupări, a publicat în amintita lucrare, *Monografia județului Dolj*, din care au apărut 13 cărți, editată în strînsă colaborare cu apropiatul său prieten Dumitru Bălașa, două cărți cu material folcloric, realizînd astfel, fără putință de tăgadă, o colecție de cîntece vechi mai bogată, să zicem, decît cele realizate de către G. Dem. Teodorescu, Grigore Tocilescu, S. Florea Marian, pentru a aminti doar pe cele mai renumite și mai valoroase. Dacă la aceste două „cărți” mai adăugăm imensul material publicat prin numeroase periodice ca : „Oltenia”, „Suflet oltenesc”, „Arhivele Olteniei”, „Flamura”, „Lamura”, „Gînd și slovă oltenească” și altele, avem o imagine mai exactă asupra bogatei sale activități de culegător al folclorului oltenesc.

Dar C. S. Nicolăescu-Ploșor nu a fost numai un culegător și editor al folclorului oltenesc, ci și un mare animator al acestor preocupări. În toate revistele pe care le-a editat, unele cu cheltuială proprie, un loc important era rezervat publicării de materiale folclorice. Spirit dinamic și entuziast, Ploșor dădea dovadă de o dîrzenie deosebită atunci cînd dorea să realizeze ceva. În „cuvînt înainte” la publicația *Oltenia*, subintitulată, „Culegeri, cercetări, documente privitoare la pămîntul și locuitorii Olteniei din trecut și astăzi” (anul I, 1923), Ploșor scria în legătură cu intențiile sale : „*Oltenia*” va căuta pe cît îi va sta în putință să adune cît mai mult și mai felurit material, dar material curat pe care oricînd să se poată pune temei”. La începutul cărții a doua care marca cel de-al doilea an de apariție, tînărul în vîrstă de 24 de ani nota cu evidentă amărăciune : „*Fără a nădăjdui o clipă că anul acesta are să fie mai bun, am hotărît ca „Oltenia” să fie tipărită înainte cu orice jertfă.*”

Dacă rostul tipăriturii mele n-a fost înțeles de cei mulți săraci cu duhul, sînt totuși vesel că cei care trebuia să-nțeleagă, au înțeles, arătîndu-și prin cuvinte destul de frumoase bucuria ce au avut cînd a ieșit la lumină „Oltenia”, precum și marea dragoste ce-i poartă”... „Pe aștia însă îi număr pe dește. Și-apoi e-o vorbă bună, c-un îndemn, c-o laudă, ce pot face eu ?” Și continuă „*Cu toate greutățile, din leașa mea de dascăl, voi rupe cît va fi trebuință și „Oltenia” NU VA MURI*”. În această publicație avea să apară toată creația lui Radu de la Giubega în ce era ea mai esențial și numeroase alte cîntece epice și lirice, alături de alte materiale. Această publicație constituie începutul unei activități asupra „*pămîntului și sufletului oltenesc*” pe care nu o va părăsi pînă la sfîrșitul vieții sale. Pasiunea pentru cercetarea Olteniei nu pleca de la un regionalism îngust, după cum au fost unii tentați să creadă. Omul de știință Ploșor a înțeles ca nimeni altul cît de importantă este această provincie românească. Acest prim colț de

țară ce a fost supus romanizării pentru cunoașterea de ansamblu a istoriei și a firii românilor de peste tot. Dar ea să cunoască aceste trăsături, profesorul Plopșor a pornit să le caute și în creația populară. Dorind să realizeze cât mai mult și cât mai repede, a pornit la stringerea folclorului cu graba căutătorilor de aur. Dar cum această muncă titanică nu poate fi realizată de unul singur, lipsit de egoism, Plopșor a avut ideea unei activități organizate, colective, după un plan bine gândit, cu o finalitate precisă. În toamna anului 1926 a început o bogată corespondență cu toți folcloriștii olteni în vederea creării unei asociații a acestora care, la sugestia sa, se va numi *Tovărășia folcloriștilor Olteni*. Astfel, în zilele de 3 și 4 ianuarie 1927 s-au întâlnit în casa mai vîrstnicului Teodor Bălășel, la Ștefănești-Vilcea, cei ce aveau să statornicească asociația. Cei nouă semnatarai ai unui *legămînt* au fost : Teodor Bălășel, ales și „cîrmuitor”, G. F. Ciușanu, N. I. Dumitrașcu, Costică Ciobanu-Plenița, I. I. Buligan de la Gorj, C. S. Nicolăescu-Plopșor, G. G. Fierăscu, Ion N. Popescu și G. N. Dumitrescu-Bistrița. La propunerea aceluiași Plopșor s-a redactat un *legămînt* și s-a hotărît tipărirea unei reviste în care să se publice numai folclor cules din Oltenia, numită extrem de sugestiv „Suflet oltenesc”. Apariția ei trebuia să aibă loc la Plenița unde se găsea pe atunci ca profesor fondatorul ei. Scopul constituirii *Tovărășiei* și al tipării revistei îl aflăm din *Legămînt* : „*Pentru adunarea, rînduirea și darea la iveală a folclorului oltenesc, precum și pentru cercetarea și punerea lui în legătură cu tot ce cunoaște știința folcloristică, punem temelie unei tovărășii folcloristice*”.

Dar această hotărîre a rămas doar pentru Plopșor. Revista a apărut numai un singur an (1927). În numărul de pe noiembrie-decembrie, număr format numai cu material comunicat de fondator, găsim notată, sub semnătura N. Plopșor, situația revistei : „Nemaiavînd nici

sprijin bănesc de la unii tovarăși, subiscălitul a trebuit să duc din greu, mai mult de jumătate din cheltuiala tovărășiei”. A fost — de fapt — ultimul număr al revistei. Dorința sa de a se culege cât mai mult, de a se organiza o arhivă de folclor a eșuat. Ideea o va relua însă mai tîrziu, cînd, în cadrul Muzeului Olteniei, a inițiat crearea unei arhive de folclor. Din diferite motive nici acest gînd nu a putut fi dus pînă la capăt.

În 1943 un alt apel, semnat alături de Plopșor și de către G. F. Ciușanu, anunța înființarea la Craiova a unei Filiale a Institutului de folclor și etnografie de la Sibiu. În formularea lui Plopșor, găsim această invitație: „*Cu frățească dragoste Vă poftim în calitate de D-voastră de cărturar, oltean și folclorist la ședința de constituire a Comitetului și a orînduirii muncii în acest institut, ce va avea loc în ziua de vineri 1 oct. 1943, orele 10 dimineața*”.

Atunci cînd pentru încurajarea tinerelor talente scriitoricești din Oltenia cît și pentru scoaterea la lumină a unor lucrări mai vechi ca acel *Cronograf* al lui Dionisie Eclesiarhul și *Amintirile Polcovnicului Solomon*, N. Plopșor a înființat colecția „Pămînt și suflet oltenesc”, nu a pierdut din vedere nici creația folclorică, publicînd și deosebit de valoroasa baladă populară *Mistriceanu*.

Preocupările sale pentru folclorul oltenesc nu l-au părăsit niciodată. Cînd în 1966, conducerea Academiei Republicii Socialiste România, al cărei membru corespondent era, i-a încredințat fondarea primei instituții academice la Craiova, *Centrul de istorie, filologie și etnografie*, profesorul Plopșor a materializat din nou vechile sale gînduri. S-a creat un sector de etnografie și folclor și odată cu acesta și o arhivă de folclor.

Prin activitatea sa de culegător și editor al folclorului oltenesc, cît și prin rolul său de animator al vieții folcloristice din această parte a țării, profesorul Plopșor rămîne unul dintre marii noștri folcloriști.

CONCEPȚIA ANTROPOLOGICĂ ÎN CERCETAREA TRECUTULUI LA C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR

dr. DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR

La toate aducerile aminte prilejuite de comemorări, după datină, obiceiul spune că e de cuviință să surprinzi, în cîteva rînduri, cîteva gînduri despre omul, viața, munca, înfăptuirile și plănuirile premergătoare pe mai departe ce va să fie împlinite de următori, după trecerea din lume a personalității omagiate.

În fața tuturor ce se vor apleca asupra acestor rînduri, și în fața lui, îmi revine greaua cinste să-l prezint pe C. S. Nicolăescu-Plopșor, în tot ce am izbutit să cuprind și să deslușesc, din gînduri, din fapte, din vorba spusă, ori cuvîntul nerostit dar plin de înțeles pentru mine abia acum în urmă. Să-l prezint pe măsura puterii mele de a-l fi cunoscut și de a-l fi înțeles ca ucenic în tainele cercetării trecutului, cutezînd să desprind un mănunchi de izvoade și alesături din urzeala și năvădeala țesăturilor istorice, măiestrite de el și aduse la lumina și îndemîna cunoașterii cu strădanie, străruință și osteneală, de la vîrsta de 15 ani și pînă în clipa din urmă, pe măsura puterilor unei vieți de om, în înfruntare îndelungă cu împotrivirea vremurilor trecute, de nepăsare, lipsă de înțelegere, de interes și sprijin oficial, dar mai cu osebite, pe cele mai dragi și mai pline de nădejdi, înfăptuite sub soarele vremurilor noi de luminoase împliniri depline pe toate tărîmurile de viață și muncă slobodă și prosperă, de propășire a tot neamul românesc. Să cutez în fața lui și a tuturor cetitorilor acestor rînduri, să desprind din

șiragul de izvoade și alesături pe cele mai vrednice de amintire și cele îndrumătoare pe drumul de aici înainte al căutărilor, și care mi-au dat mie, ucenicului în tainele cercetării trecutului, un înțeles al gîndurilor, al concepției antropologice a dascălului. Căci C. S. Nicolăescu-Plopșor mi-a fost și-mi va rămîne pe mai departe, pînă la împlinirea zăbovirii mele, nu numai drag părinte, ci și statornic dascăl și călăuză.

Semne de întrebare cu nedumerire, la începutul primilor mei pași, dincolo, pe meleagurile de viață ale străbunilor, stăruiau pînă ce prindeau a statornici, cu vremea, semne de hotar și de lumină care înseninau tot mai mult zarea greu de cuprins a întinderii fără margini limpezi, de-a lungul unei durate nemăsurate încă, a marii taine : începutul dintii al devenirii naturii ca om, obîrșia spiței neamului omenesc, cu toate cele cite ne-au fost date cu putință să aflăm din viața și munca trudnică și fără preget ale stră-strămoșilor noștri îndepărtați, în silința lor — răs-timp de 20 000 de veacuri — spre o fire și o înfățișare ca ale noastre, cei de astăzi.

Rodul gîndurilor și al faptelor sale, împlinit în lucrarea lor laolaltă, a sămănat în ogorul cunoașterii mele și al tuturor celor care l-au cunoscut și au trudit alături de el, tot ceea ce a fost de trebuință înțelesului cît mai deplin al vieții omului din cele mai afunde adîncuri ale vremii : geografie, geologie, paleontologie, climatologie, ecologie,